

FERİDE'D-DİN-İ 'ATTÂR'IN TEZKİRE-İ EVLİYÂ'SININ DOĞU TÜRKÇESİ TERCÜMESİNDE CA'FER-İ ŞÂDİK BÖLÜMÜ

Ayşe Gül SERTKAYA*

Ferîdeddîn-i Attâr'ın 72 velînin menâkıblarını anlatan Tezkire-i evliyâ adlı eserinin Türkçenin doğu ve batı lehçelerine bazısı tam bazısı da muhtasar olarak yapılan tercümeleleri vardır. Doğu Türkçesine yapılan tercümenin biri Uygur, diğeri Arap harfleri ile olmak üzere iki yazması bilinmektedir.

Bibliothèque Nationale, Suppl. Turc, No 190'da muhafaza edilen Uygur harfli yazma Ebû Mâlik Bahşı tarafından Herat'ta istinsah edilmiştir. Yazmanın ketebe kaydı şöyledir: [264b] ¹³târîh ¹⁴sekiz yüz kırk-ta at yıl cumâdiyel-âhîr ¹⁵ay-nıñ on-ı-ta herü-te ¹⁶ebû mâlik bahşı bişidim [Sekiz yüz kırk tarihinde, Cemâziyel-Âhîr ayının onunda, Herat'ta, Ebû Mâlik Bahşı yazdım]. Hicrî 10 Cumâdiyel-âhîr 840 = Milâdî 1436 At yılının 20 Aralık Perşembe gününe gelmektedir.¹

İstanbul, Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih, 2848'de muhafaza edilen Arap harfli yazma Nûreddîn 'Ali bin Kiçkine Seyyid 'Ali et-Tâlikânî tarafından Mısır'da istihşah edilmiştir. Yazmanın ketebe kaydı şöyledir: [151a] ¹²târîh tokuz yüz on yittide receb ayı-nuñ yigirmi-side mısrda ¹³nüre 'd-dîn 'alî bin kiçkine seyyid 'alî et-tâlikânî bitidi [Dokuz yüz on yedi tarihinde Receb ayının yirmisinde, Mısır'da Nûreddîn 'Ali bin Kiçkine Seyyid 'Ali et-Tâlikânî yazdı]. Hicrî 20 Receb 917 = Milâdî 13 Ekim 1511 Pazartesi gününe gelmektedir.²

Bu çalışmada Tezkire-i evliyâ'nın ilk velîsi olan Ca'fer-i Şâdik bölümünün tenkitli metninin transkripsiyonu ile tercümesi verilmektedir. Metnin transkripsiyonunda Arap harfli yazma esas alınmış, ancak metin Uygur harfli yazma ile karşılaştırılmıştır.

Metin Uygur harfli yazmada "Bu Tezkire-i evliyâ kitabıdır" şeklinde başlar. Arap harfli yazmada ise bu başlık yoktur.

* Dr., İ. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

1 Yücel Dağlı-Cumhure Üçer, *Tarih Çevirme Kılavuzu*, III. cilt, Ankara, 1997, s. 506.

2 Yücel Dağlı-Cumhure Üçer, *Tarih Çevirme Kılavuzu*, IV. cilt, Ankara, 1997, s. 35.

<U2=69b> bu tezkire-yi evliyâ kitâbı-tur

[A1=13b] ¹el-hamdü li'llâhi rabbi'l-'âlemîn. ve'ş-şalâtü ve's-selâmü 'alâ hayri halkihi muhammedin ve âlihi ecma'in. yana üküş hamd ü senâ ol hâlik-ı lem-yezel ²ve lâyezâl on sikiz miñg 'âlemni yaratқан töretken tiñgri ta'âlâğa. celle celâlehu ve taqaddes esmâuhu ve lâ ilâhe gayruhu.

³yana yuz miñg şalâvat ve taḥiyyât ol on sikiz miñg 'alem-niñg bergüzidesi, yuz yigirmi dört miñg peygamber<ler>niñg³ ⁴serveri, muḥammed resülü'llâhniñg cânığa revânığa⁴ tigsün. âmin yâ rabbe'l-'âlemîn.

yana sansız sağış-sız rahmet resül ⁵'aleyhi's-selâm-niñg yâranları-niñg ervâhları-ğa tigsün. inşâ' allâhu ta'âlâ.

imdi bilgil kim bu kitâb-niñg atı ⁶tezkire-i evliyâ⁵ turur. biz bu kitâb-nı fârsî-din türkçe til-ge ivürdük kim meşâyıḥ-lar sözige rağbet-lık, ⁷alarnıñg bilikin-din tileklik, 'aşık-larğa şâdik-larğa üküş faydalar bolsun dip. inşâ' allâhu ⁸ta'âlâ.

yana bu kitâb <U3=70a> -nı taşnîf kılguçı şeyḥ ferîde'd-dîn-i 'attâr rahmetu'llâhi 'aleyh aytur kim tiñgri ta'âlâ-niñg kelâmin oqup ⁹peygamber 'aleyhi's-selâm-niñg ḥadış-leri-ni oqup bilip ötkendin soñgra yana hıç söz meşâyıḥ-larnıñg ¹⁰sözige tiñgelmes. anıñg üçün kim alarnıñ sözleri ḥâl-dın durur, kâl-dın irmes. yana 'ayân-dın [A2=14a] ¹durur, beyân-dın irmes. yana esrârdın durur, tekrârdın irmes. yana⁶ 'ilm-i ledünnî-din durur, keşfi-din ²irmes. yana meşâyıḥ-lar peygamberlerniñ mirâş-ḥvârları durur.

yana eger kimerse meşâyıḥ-lar<-niñg>⁷ sözi bu ³kitâb-da bitilgendin köprek tilese, şerḥü'l-kulüb atlık kitâb-da, keşfü'l-esrâr atlık kitâb-da, yana ⁴mu'ârefetü'n-nefs ve'r-rabb atlık kitâb-da tilesün. her kimerse bu üç kitâb-da oqusa, <barça>⁸ meşâyıḥ-larnıñg sözini ⁵tamâm bilgey. yana eger biz ol kitâb-larnı bu kitâb-ğa katıp bitusek irdi, bu kitâb asru uluğ bolup ⁶ḥaylî kitâbet bolğay dip. imdi biz bu kitâb-nı muhtaşar kılduk. anıñg üçün kim sözni muhtaşar kılmağlık ⁷sünnet.

yana bu kitâb-nı muşannıf bir niçe sebeb-ler üçün cem' kıldı. evvel⁹ sebeb ol kim bir niçe yâranlar ⁸derḥvâst kılar irdi kim bızge meşâyıḥ-lar sözidin bir kitâb kirek <dip>.¹⁰ ikinci¹¹ sebeb ol kim bu kitâb ⁹yadıgar qalsun dağı oquğan kişi-ler bizni alqış bile yâd kılsalar,¹² şâyed kim bir mü'min kul-niñg du'âsığa ¹⁰uçrağay-bız. <U4=70b> teñgri ta'âlâ alarnıñg du'âsı berekâtı-dın bizge rahmet kılıp yazuq-larımıznı 'afv kılgay.

3 U] peygamber<ler>niñg :A] peygamberniñg .

4 A] cânığa revânığa : U] cânığa revânınga.

5 A] tezkire-i evliyâ : U] tezkire-yi evliyâ.

6 A] yana : U] taqı.

7 U] meşâyıḥ-lar<-niñg> :A] meşâyıḥ-lar.

8 U] <barça> : A'da yok.

9 U] evvel : A] yana.

10 U] <dip> : A'da yok.

11 U] ikinci : A] yana {yana}.

"el-ḥamdü li'llâhi rabbi'l-'âlemîn. ve's-şalâtü ve's-selâmü 'alâ ḥayri halkihi muḥammedin ve âlihi ecma'în. Yine çok hamd ve senâ o hâlık-ı lem-yezel ve lâ-yazâl on sekiz bin âlemi yaratan ve töreten yüce tanrıya olsun. *celle celâlehu ve taḳaddes esmâuhu ve lâ ilâhe ḡayruhu.*

Yüz bin salavat ve tahiyat o on sekiz bin âlemin seçkini, yüz yirmi dört bin peygamberin serveri, Muhammed Resûlullahın canına ve ruhuna ulaşsın. *âmin yâ rabbe'l-'âlemîn.*

Sayırsız rahmet Resûl aleyhisselâmın dostlarının ruhlarına ulaşsın. *inşâ' allâhu ta'âlâ.*

Şimdi bil ki bu kitabın adı Tezkire-i Evliyâ'dır. Biz bu kitabı 'ulular sözüne rağbet edilsin, onların bilgisinden faydalanılsın, âşiklara ve sâdıklara çok faydalar olsun' diye Farsça'dan Türk diline çevirdik.

Bu kitabı tasnif eden Şeyh Ferîdeddîn-i Attâr r. a. yüce tanrının kelâmını ve peygamber aleyhisselâmın hadislerini okuyup bildikten sonra demiştir ki: Hiç bir söz uluların sözü ile mukayese edilmez. Onun için; onların sözleri haldendir, kalden değildir; ayandandır, beyandan değildir; esrardandır, tekrardan değildir; ilm-i ledünnîdendir, keşfiden değildir. Ulular peygamberlerin mirasçılarıdır.

Eğer bir kişi uluların sözünü bu kitapta yazılandan daha fazla öğrenmek istese, *şerḥü'l-kulüb* adlı kitaba, *keşfü'l-esrâr* adlı kitaba ve *mu'ârefetü'n-nefs ve'r-rabb* adlı kitaba baksın. Her kimse bu üç kitabı okursa, uluların hepsinin sözünü tamamıyla bilir. Eğer biz o kitapları bu kitaba ekleyerek yazsaydık, bu kitap çok hacimli olup epey olay yazılacaktı. Şimdi biz bu kitabı özet olarak yaptık. Çünkü sözü özet etmek sünnettir.

Bu kitabı tasnif eden şu sebepler için tasnif etti. Önceki sebep o ki bir kısım dostlar bize ulular sözünden bir kitap gerek diye istekte bulunurlardı.

İkinci sebep o ki bu kitap bizden yâdigâr olsun ve okuyan kişiler bizi hayırla yâd ettiklerinde belki bir mümin kulun duası ile sevineceğiz ve yüce tanrı onların duasının bereketinden bize acıyarak günahlarımızı affedecektir."

Tezkire-i Evliyâ'da yer alan 72 veliden ilki Ca'fer-i Sâdik'tır. Aşağıda Ca'fer-i Sâdik bölümünün tenkitli metninin transkripsiyonu ile tercümesi verilmektedir.

<U11=74a> ca'fer-i şâdık-nıñ sözi.

bilgil kim bu kitâb-da barça¹³ meşâyıh-lar<-nıñ> sözi turur. ehl-i beyit-niñ şahâbeler¹⁴ 7-niñ sözi yok turur. imdi teberruk için evvel ca'fer-i şâdık-nı yâd kılduk. anıñ için kim ca'fer-i şâdık ehl-i beyit⁸ turur, dağı barça meşâyıh-larınıñ pışvâsı durur, dağı tarikat sözini barçadın artuk-rağ sözledi. ⁹ca'fer-i şâdık-nı yâd kılsağ, andağ bolğay kim barça ehl-i beyit-ni yâd kılmış bolğay-biz. <alar kim ca'fer-i şâdık mezhebi-de turur, on iki imâm-nı bir körürler. biri on iki on ikisi bir turur>.¹⁵ yana ca'fer-i şâdık<-nıñ>¹⁶ mertebesi ¹⁰barça meşâyıh-lardın artuk durur, dağı barça meşâyıh-larınıñ inancı ca'fer-i şâdık-da irdi. barça türlük ¹¹'ilm-lerde yana ca'fer-i şâdık <rağiya'l-lâhu anhu>¹⁷ muhammed-i bâkırdın köp rivâyet-ler kılar.

yana her kim muhammed-ğa imân kiltürüp ehl-i beyit-ğa ¹²imân kiltürme, muhammed-ğa imân kiltürmegen dik bolğay. yana imâm-ı şâfi'î ehl-i beyit-ni andağ siver irdi kim ¹³barça il imâm-ı şâfi'î-ni râfizi dip aytur irdiler. imâm-ı şâfi'î aytur irdi kim: eger ehl-i beyit-ni sivgen kişi-ni ¹⁴râfizi diseler, barça âdemî-ler perî-ler tanuk bolsun-lar kim min râfizi durur-min.

yana muhammed dünyanıñ ¹⁵âhiret-niñ pādşâhı durur. her kim pādşâhı sivse, tanısa, pādşâh <U12=74b> -nıñ ferzendlerin nökerlerin [A8=17a] ¹her kişi-ni yirlik yiri-de tanımağ kirek. yana imâm-ı ebü hanîfedin sordılar kim resül 'aleyhi's-selâm-nıñ yârânlarındın ²kaşsı-nı artuğ-rağ diyürsin? dip. cevâb ayttı kim; karı-lardın ebü bekr¹⁸ bile 'ömer, yigitlerdin ³oşmân bile 'alî, yana hatunlardın 'âyşe, kızlardın fâtıma.

naql-dur kim: manşür halîfe bir kiçe vezîri-ğa ayttı kim: bargıl! ⁴ca'fer-i şâdık-nı kiltürgil! anı öltüreyin! didi. vezîr ayttı: yâ halîfe! ca'fer-i şâdık bir güşede olturup ⁵tâ'at-ka meşgûl durur. dağı pādşâhlıg-dın, bek-lik-din, memleket tilemek-din kiçip turur, sin anı ⁶öltürmegil! dip, köp derh'vâst kıldı irse, manşür halîfe vezîri-ğa bîhad açığılandı.¹⁹ vezîr ca'fer-i şâdık-nı ⁷kiltürgeli bardı irse, halîfe öz kul-ları-ğa ayttı kim: ca'fer-i şâdık kilgeç min başımdın borkümni kötergeç, ⁸siz barçañız ca'fer-i şâdık-nı kılıç bile çapğay-siz! dip, söz tutturdı. hemîn kim ca'fer-i şâdık rağiya'l-lâhu 'anhu ⁹kildi irse, derhâl halîfe ayağ yalañ tahtındın tüşüp ca'fer-i şâdık-ka selâm kılıp, ilginı ayağını öpüp, ¹⁰öz tahtı üze olturtup, özi taht-nıñ ileyinde iki tizi bile yükünüp olturdu. dağı köp ¹¹'özrler kıldı. halîfeniñ vezîri kul-ları ol işni körüp hayrân boldı-lar. ol

13 U] barça : A] tamâm.

14 U'da şahâbeler{ler} şeklinde.

15 U] <yana alar kim ca'fer-i şâdık mezhebi-de turur, on iki imâm-nı bir körürler. biri on iki on ikisi bir turur> : A'da yok.

16 <-nıñ> : Anlam için tarafımdan eklendi.

17 U] <rađiya'l-lâhu anhu> : A'da yok.

18 A] ebü bekr : U] ebâ bekir.

19 U'da gramer bakımından fazla olarak {irse} kelimesi yazılmış.

zaman hâlıfe ¹²ayttı: yâ emîre'l-mü'minîn! ne hâcetiñg bar mîndin tilegil! dip. ca'fer-i şâdık ayttı. hâcetim ol durur kim mini ¹³dağı indetmegey-sin. <U13=75a> koygay-sin kim ferâgat-ı köñgöl bile tã'at-ka meşgöl bolup dâym tinğri ta'âlâ-ğa ¹⁴kulluk kılğay-min, dip. ol zamân hâlıfe icâzet birdi. ca'fer-i şâdık bardı irse, hâlıfeni titretme tutup ¹⁵bihüş bolup yıkıldı. üç vaqt namâzı kazâ bolğunça bihüş irdi. kaçan kim hâlıfe özi-ge kildi irse, [A9=17b] ¹sordılar kim: sizge ni hâl boldı? dip. ayttı kim: ca'fer-i şâdık kildi irse, kördüm kim bir andağ uluğ ejdehâ ²ca'fer-i şâdık bile kildi kim, koyıyı irni yirde irdi, yoğarı-ğı irni bu şuffa-nıñ üstinde irdi. ³dağı ol ejdehâ mañga ayttı kim: eger sin ca'fer-i şâdık-nıñ köñgli-ni rencide kılsañg, sini bu şuffa bile yutqay-min ⁴dip. min ol ejdehânıñ qorqınçı-dın mundağ bihüş boldum.

naql-dur kim: şeyh dâvud-ı tãyi ca'fer-i şâdık ⁵katıga kilip bir kün ayttı kim: yâ peygamber-niñ ferzendi! mañga bir pendî birip naşihatı aytkıl! kim, köñglüm qara bolup turur, ⁶dip. ca'fer-i şâdık ayttı: yâ dâvud! sin bu zamäneniñ zâhidi durur-sin. sañga ne hâcet turur kim ⁷min pend birgey-min. dâvud-ı tãyi ayttı: yâ ca'fer! tinğri ta'âlâ sizni barçadın artuğ-rağ yaratıp turur. ⁸siziñ pendingizni işitmek vâcib turur. ca'fer-i şâdık ayttı: yâ dâvud! min qorqar-min kim kıyâmet küni ⁹miniñ ceddin muhammed mini yazğurğay kim, sin ne üçün min buyurğan işleriñ kılmađıñ? dip, mini ¹⁰uyatlık kılğay. yâ dâvud! uluğ-luğ <U14=75b> kiçik-lik bu yolda asığ kılmas. bu yolda andağ işler kılmaq kirek kim ¹¹tinğri ta'âlâ dergâhıga lâyıq bolğay dip didi irse, dâvud-ı tãyi bu sözlerni işitip yıgladı. ¹²dağı münâcât kılıp ayttı: yâ ilâhî! munuñ muhammed dik atası bar, fâtıma dik anası <bar>. ²⁰mundağ ¹³qorğunç içinde hayrân durur. dâvud kim bolğay kim öz işige inangay. ilâhî! barçanı öz rahmetiñ-din ¹⁴nevmiđ kılmağıl! *inşa' allahu ta'âlâ*.

naql-dur kim: bir kün ca'fer-i şâdık öz yârânları bile olturur irdi. ¹⁵ayttı: ey yârânlar! kilinğiz! barçamız qavl ü ²¹şart kılalı! her qaysımızniñ kıyâmet küni âb-ı rüyı bolsa, [A10=18a] ¹birbirimizni şefâ'at kılıp tinğri ta'âlâdın derhâst kılğay-biz <dip>. ²²yârânları ayttı: yâ peygamberniñ oğı! siniñ ²peygamber dik atañg bar. biziñ şefâ'atimizga ne hâcetiñg bolğay. barçanı şefâ'at kılğuçı siniñ atañg ³bolğusı durur. ca'fer-i şâdık ayttı: min bu yavuz fi'il-lerim birle uyalıp kıyâmet küni atam muhammed, anam fâtıma ⁴-niñ yüzige bağa almağay-min.

naql-dur: ca'fer-i şâdık bir niçe vaqt halvet-te olturup çıkmış irdi. <bir kün> ²³⁵sufyân-ı sevri ²⁴atlık meşâyih ca'fer-i şâdık katıga ²⁵barıp ayttı: yâ

20 U] <bar> : A] bu.

21 A] ü : U'da yok.

22 U] <dip> : A'da yok.

23 U] <bir kün> : A'da yok.

24 A] sevri U'da sehven mükerrer yazılmış.

25 A] katıga : U] katiñga.

peygamberniñ oğlu! il kün siniñ mübârek ⁶sözüñ-ni işitmekdin nevmîd bolup tururlar. ne üçün halvet-tin çıkmaz-siz. ca'fer-i şâdık ayttı: ⁷anıñ üçün kim zamâne yavuz boldı. il-niñ kılığı özge boldı. halâyık-nıñ ²⁶ arasında <U15=76a> şıdık u şafâ ⁸qalmadı.

yana bir kün ca'fer-i şâdık-nı kördiler kim bir kıymet-lıg yahşı ton kiymiş irdi. biregü ayttı: yâ muhammed-niñ ⁹oğlu! niçükdür kim mundağ ton kiymiş-siz? ca'fer-i şâdık ol kişi-niñ iligi-ni öz yinği-niñ içi-ge ¹⁰kivürdi²⁷. ol kişi kördi kim bir irik şâl ton kiymiş <irdi>.²⁸ kişi-niñ ilig-ni sürtgü dik. ayttı: bu ¹¹yoğarığı ton-nı halk üçün kiyip turur-min. dağı bu şâl ton-nı tinğri üçün kiyip turur-min.

¹²**naql-dur kim**: bir niçe münkirler²⁹ ca'fer-i şâdık-ka ayttı-lar kim: siniñ barça hüner-leriñ bar, 'ilmiñ bar, ¹³zâhidlikiñ bar, yana muhammed-niñ ferzendi-sin, velâkin uluğ köngül-lüg mütekebbir-sin, dip. ¹⁴ca'fer-i şâdık ayttı: min mütekebbir irmes-min. <yana>³⁰ min öz tekebbürümni könglümdin çıkardım irse, tinğri ta'âlâ ¹⁵mañga andağ uluğ mertebe ruzî kıldı kim mini il-niñ közige <çok-luğ>³¹ heybet-lıg körgüzür. yana bir kün [A11=18b] ¹ca'fer-i şâdık ebü hanîfedin sordı kim: 'âkil kimdür? dip. ebü hanîfe ayttı kim: 'âkil ol kişi durur kim ²hayırnı şerdin bilgey, dip. ca'fer-i şâdık ayttı kim: bu mikdâr iş-ni hayvân dağı bilür, dip. ebü hanîfe ³ayttı: sin aytkıl kim 'âkil kimdür? ca'fer-i şâdık ayttı: 'âkil ol durur kim iki hayırdın yahşısını bilgey. ⁴iki şerdin yavuzcağın tanıp farq itkey.

yana bir kün biregü miñ altun yarmağını yok kılip kilip ⁵ca'fer-i şâdık-nı tanımaynı tuttu kim: yarmağımın sin alıp-sin! dip. ca'fer-i şâdık ol kişi-ğa miñ altun ⁶birdi. ol zamân <U16=76b> ol kişi ivi-ge bardı irse, yok kılgan yarmağını taptı. dağı ca'fer-i şâdık-nıñ ⁷yarmağını yandura kiltürdi <irse>,³² ca'fer-i şâdık öz yarmağını almadı. ayttı kim: biz kişi-ge birgen nimeni yana almas-biz ⁸didir irse, ol kişi sordı kim:³³ bu ne kişi durur kim öz yarmağını almas? dip. il kün sözlediler kim: ⁹bu ca'fer-i şâdık durur, dip. ol kişi uyat-lık bolup ca'fer-i şâdık-nıñ ilikini³⁴ ayağını öpüp 'özrler ¹⁰qoldı, velâkin ca'fer-i şâdık öz yarmağını ol kişi-din almadı.

yana bir kün ca'fer-i şâdık yalguz bir yazıda ¹¹barur irdi dağı allâh allâh diyür irdi. bir suhte derviş ca'fer-i şâdık-nı irişti. ol dağı allâh allâh ¹²diyür irdi. bir zamândın sonğra ca'fer-i şâdık ayttı: allâh! tonum yoktur. allâh! cübbem yoktur, digeç derhâl ¹³bir boğçada bir dest ton ofrağ köktin inip kildi. ca'fer-i

26 A] halâyık-nıñ : U] halâyık-<lar>-nıñ.

27 A] kivürdi : U] kügürdi.

28 U] <irdi> : A'da yok.

29 A] münkirler : U] münğkirler.

30 U] <yana> : A'da yok.

31 U] <çok-luğ> : A'da yok.

32 U] <irse> : A'da yok.

33 A] kim : U'da yok.

34 A] ilikini : U] iliki.

şâdık ol tonlarını kiydi. ol dervîş ¹⁴ayttı kim:³⁵ allâh allâh digende ortağ irdük. imdi sin yanğı tonlar kiydiñg. iski tonlarınğ-nı ¹⁵mañga birgil! dip. bu söz ca'fer-i şâdık-ha hoş kildi. ol iski tonların anğa birdi.

naql-dur kim: [A12=19a] ¹biregü ca'fer-i şâdık katığa³⁶ kilip ayttı: tinğri ta'âlânı mañga körgüzgil! dip. ca'fer-i şâdık ayttı. yâ kişi! ²müsâ peygamber dîdâr körmek tiledi irse, tinğri ta'âlâdin hitâb kildi kim, yâ müsâ! *len terâni!*³⁷ ³ya'nî köre bilmegey-sin. bu kişi ayttı: biz muhammed ümmeti durur-biz. bizler<-ge>³⁸ körmek revâ <U17=77a> turur, dip. ⁴ca'fer-i şâdık ayttı: bu kişi-ni bağlap şât suvı-ğa salıñgız! dip. derhâl ol kişi-ni bağlap suvğa saldılar. ⁵suvğa bir çömüp çıktı. çarlap ayttı: yâ muhammed-niñg³⁹ oğlı! miniñ feryâdım-ğa yitkil! dip, suvğa çömdi. ⁶yana çıktı irse, ca'fer-i şâdık didi. her niçe çarladı irse, hiç kimerse ilikin tutmadı. ol kişi bulardın ⁷nevmîd bolup ayttı: ilâhî! mañga rahm kılıp, feryâdımğa tiggil! dip. ca'fer-i şâdık buyurdu. ol kişi-ni ⁸çıkardılar. bir zamândın sonğra özi-ge kildi irse, ca'fer-i şâdık sordı <kim>,⁴⁰ yâ kişi! tinğri ta'âlânı ⁹kördüñg mü? dip. ol kişi ayttı: her niçe sizni çarlar irdim. hiç kimerse⁴¹ körmes irdim kaçan kim ¹⁰sızdin ümîdimni kisip ümîdimni tinğri ta'âlâğa bağladım irse, köñglüm içinde bir ışık açıldı. ¹¹ol ışık-din bahtım irse, her nikim tilekim irdi taptım. ca'fer-i şâdık ayttı: imdi barçanı koyup ol işikni ¹²koymağıl.

yana ca'fer-i şâdık ayttı: her kim aytsa kim, tinğri ta'âlâ yoğarı, yâ koyı, yâ falân yirdedür, yâ aytsa kim: ¹³tinğri ta'âlâ falân nimeyin turur <dise>,⁴² kâfir bulur.

yana her kıysı yazuk kim evveli kırkunc bile bolup ¹⁴âhiri pişimân bolup 'özr kolsa, tinğri ta'âlâğa ol bende yavuk bolğay. yana her kıysı tâ'at kim evvelide⁴³ ¹⁵körkunc bolmayın âhîride tekebbür bile köñgöl-ni⁴⁴ imîn kılsa, ol tâ'at bendeni <U18=77b> tinğri dergâhın yırak kılğay.

[A13=19b] ¹yana bende fermân-berdâr bolup müdde'î bolup tekebbürlüğ bolsa, ⁴⁵ bende 'âşî bolur. eger 'âşî bolup kırkunc ²-lük bolsa, ol kul müdde'î-yi⁴⁶ fermân-berdâr kul-larınıñ çergesinde durur.

35 A] kim : U'da yok.

36 A] katığa : U] katınga.

37 A'râf sûresi, 7/143. "Beni kat'iyyen göremezsin", Hasan Basri Çantay, *Kur'an-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm*, 1, sekizinci baskı, s. 237.

38 U] bizler<-ge> : A] bizler.

39 A] muhammed-niñg : U] muhammed.

40 U] <kim> : A'da yok.

41 A] kimerse : U] neme.

42 U] <dise> : A'da yok.

43 A] evveli-de : U] evveli-yin. -yin eki -te eki yerine sehven yazılmış olmalı.

44 A] köñgöl-ni : U] köñgli-ni.

45 U] : A'da yok.

46 A] müdde'î-yi : U] müdde'î-i.

yana ca'fer-i şâdıq-dın sordılar ³kim şabur kılğuçı dervîş mü yahşî? yâ şükür kılğuçı bay mu? <dip>. ⁴⁷ <yana> ⁴⁸ ayttı <kim>: ⁴⁹ şabur kılğuçı dervîş yahşırak <tidi>. ⁵⁰ anıñ için kim ⁴bay-nıñ köñgli mâlı bile durur. dervîş-niñ mâlı yok şaburı bar için köñgli tiñgri ta'âlâ bile turur.

⁵yana tiñgri ta'âlânı yâd kılamak andağ turur kim ⁵¹ tiñgri ta'âlâdın özge barça nimeni unutkay-sin. <yana> ⁵² mü' min ⁶ol durur ⁵³ kim nefsendin kiçkey. 'ârif ol durur ⁵⁴ kim barça nimeyin kiçip hağ rızâsın tilep ⁷hağ-nı tanığay. yana her kim nefsinı kınasa, dünyâ için kerâmet tapkay. her kim nefsinı kınasa, tiñgri için tiñgrige ⁸yitkey. yana ayttı: min sır yolını ol vaqt tamâm 'ayân kördüm kim mini dîvâne didiler. yana ayttı: her kişi-niñ ⁵⁵ ⁹düşmeni dâñâ bolsa, ol nîk-bahtlık nişânı durur.

yana ayttı ⁵⁶: biş türlü kişi-niñ şöhetin-din yırak turgay-siz. ¹⁰evvel yalğançı kişi-din. ikinci ol ahmağ kişi-din kim sañğa asıg sağınıp ziyân kılğay, dağı ziyân kılğanın ¹¹bilmegey. üçünci ol bañıl kişi-din kim sañğa kireklik çağda meded kılmayın bañıl-lık kılğay. törtünci ol yürek-siz ¹²kişi-din kim kireklik çağda sindin yüz ivürgey, dağı sini <U19=78a> zâyî' kılğay. bişinci ol himmet-siz fâsîk ¹³kişi-din kim her yirde bir loğma için sini gıybet kılğay <dip>. ⁵⁷ yana tiñgri ta'âlâ dünyâda uçmağ tamuğ yaratıp turur. ¹⁴dünyâ uçmağı 'âfiyet turur. tamuğı belâ durur. yana 'âfiyet oldur işiñni tiñgri ta'âlâğa koyup ¹⁵tevekkel kılğay-sin. belâ ol durur kim öz işiñni özünğdin körüp özüm ⁵⁸ kılıp-min ⁵⁹ digey-sin.

[A14=19a] ¹yana eger yavuz kişi-din ziyân tiger bolsa irdi, 'âsiye ⁶⁰ hatun-ğa fir'avndın ⁶¹ ziyân tiggey irdi. <yana> ⁶² eger yahşî-din ²yaman-ğa sūd ⁶³ tiger bolsa irdi, nüh peygamber 'aleyhi's-selâm-dın hatunı-ğa fâyda ⁶⁴ tiggey irdi.

barça işler ³tiñgri ta'âlânıñ kudretindin durur. *v'allâhu a'lem.*

47 U] <dip> : A'da yok.

48 U] <yana> : A'da yok.

49 U] <kim> : A'da yok.

50 U] <tidi> : A'da yok.

51 A] kim : U'da yok.

52 U] <yana> : A'da yok.

53 A] durur : U] dur.

54 A] durur : U] dur.

55 A] kişi-niñ : U] kim-niñ.

56 ayttı : U] ayttı : A'da yok.

57 U] <dip> : A'da yok.

58 A] özüm : U] özünğ.

59 A] kılıp min : U] kılur min.

60 U] 'âsiye : A] 'âyşe.

61 U] fir'avndın : A] bir'avndın.

62 U] <yana> : A'da yok.

63 A] sūd : U] ziyân.

64 A] fâyda : U] fâyide.

“Cafer-i Sadık'ın Sözü

Bil ki bu kitap tamamen uluların sözüdür, ehl-i beyt'in ve sahabelerin sözü değildir. Şimdi uğurlu olması için önce Ca'fer-i Sâdık'ı andık. Çünkü Ca'fer-i Sâdık ehl-i beyt'tir ve uluların hepsinin öncüsüdür ve tarikat konusunda herkesten fazla söylemiştir. Ca'fer-i Sâdık'ı andığımızda öyle ki ehl-i beyt'in hepsini anmış oluruz. Ca'fer-i Sâdık mezhebini kabullenenler on iki imamı aynı görürler. Biri on ikisi, on ikisi birdir. Ca'fer-i Sâdık'ın derecesi uluların hepsinden fazladır ve uluların hepsinin inancı Ca'fer-i Sâdık'ta idi. Ca'fer-i Sâdık her türlü konuda (babası) Muhammed Bakır'dan rivayetler etmiştir.

Yine herhangi bir kişi Muhammed'e iman ederek, ehl-i beyt'e iman etmese, Muhammed'e iman etmemiş gibi olur. İmâm-ı Şafîî ehl-i beyt'i o kadar sever idi ki halkın tamamı İmâm-ı Şafîî'yi 'Râfîzî' diye sayardı. İmâm-ı Şafîî ise, “Eğer ehl-i beyti seven kimselere 'Râfîzî' diyorlarsa, insanların ve perîlerin hepsi şahit olsunlar ki ben 'Râfîzî'yim” diye söylerdi.

Yine Muhammed dünyanın ve âhiretin padişahıdır. Her kimse padişahu severse ve tanırsa padişahın çocuklarını, hizmetkârlarını, her kişiyi yerli yerinde tanımalıdır. İmâm-ı Ebû Hanîfe'den "Resûl aleyhisselâmın dostlarından hangisini zikretmek istersin" diye sorduklarında, “Yaşlılardan Ebûbekir ile Ömer, gençlerden Osman ile Ali, kadınlardan Ayşe ve kızlardan Fâtıma” diye cevap vermiştir.

Naklederler ki: Halife Mansur bir gece vezirine “Git! Cafer'i getir! Onu öldüreyim!” diye buyurdu. Vezir “Ey Halife! Ca'fer-i Sâdık bir köşede oturarak ibadetle meşguldür. Padişahlıktan, beylikten, mal-mülkten vaz geçmiştir, sen onu öldürme” diye çok rica ederek cevap verdiği zaman Halife Mansur vezirine sonsuz hiddetlendi. Vezir Ca'fer-i Sâdık'ı getirmek için gittiğinde, Halife kendi kullarına “Ca'fer-i Sâdık geldiği zaman, ben başımdan borkümü çıkardığımda siz hepiniz Ca'fer-i Sâdık'ı kılıç ile parçalayınız” diye buyurup söz verdirdi. Ca'fer-i Sâdık geldiği zaman Halife, derhal çıplak ayak tahtından inerek Ca'fer-i Sâdık'a selâm edip, elini ayağını öpüp, kendi tahtı üzerine oturup, kendisi tahtın önünde iki dizi üzerine çökerek oturdu ve çok özür diledi. Halîfenin vezirleri ve kulları bu işi görüp şaşırıldılar. O zaman Halife “Ey müminlerin emiri! Ne dileğin varsa, benden dile” diye sordu.

Ca'fer-i Sâdık, “Hâcetim odur ki beni çağırmayasın, bırakasın ki gönülden geçmiş olarak ibadetle meşgul olup, daime yüce Tanrı'ya kulluk edeyim” diye cevap verdi. O zaman Halife izin verdi. Ca'fer-i Sâdık gittiği zaman Halife'yi bir titretme tutup kendinden geçip yıkıldı. Üç vakit namazı kaza olduğu zaman süresinde baygın kaldı. Halife kendisine

geldiği zaman “Size ne oldu?” diye sorduklarında “Ca’fer-i Sâdık geldiği zaman öyle büyük bir ejderhanın Ca’fer-i Sâdık ile geldiğini gördüm ki alt dudağı yerde idi, üst dudağı bu salonun üzerinde idi. O ejderhâ bana dedi ki: Eğer sen Ca’fer-i Sâdık’ın gönlünü incitirsen, seni bu salon ile yutacağım. Ben o ejderhanın korkusundan kendimi kaybettim” diye cevap verdi.

Naklederler ki: Şeyh Dâvud-ı Tâî bir gün Ca’fer-i Sâdık katına gelerek “Ey peygamberin torunu! Bana bir pend verip, bir öğüt söyle, çünkü gönlüm kararı” diye söyledi. Ca’fer-i Sâdık “Ey Davud! Sen bu çağın zâhidisin. Senin ne ihtiyacın var ki ben sana öğüt vereyim” diye cevap verdi. Dâvud-ı Tâî “Ey Cafer! Yüce Tanrı sizi herkesten üstün yaratmıştır. Sizin öğüdünüzü işitmek faydalıdır” diye cevap verdi.

Ca’fer-i Sâdık “Ey Dâvud! Ben korkarım ki kıyamet günü benim atam Hz. Muhammed beni suçlayacak ve sen ne için benim buyurduğum işleri etmedin diye beni azarlayacak” dedi. “Ey Dâvud! büyüklük küçük- lük bu yolda fayda etmez. Bu yolda öyle işler etmek gerek ki yüce Tanrı dergâhına lâîk olsun” diye cevap verdiyse Dâvud-ı Tâî bu sözleri işitip ağladı ve yalvarıp “Ey ilâhî! Bunun Hz. Muhammed gibi atası Fâtıma gibi anası olduğu halde bu kadar korku içerisindedir. Dâvud kim olur ki kendi işine inansın? İlâhî herkesi öz rahmetinden ümitsiz etme” dedi. *inşallâhu taâlâ.*

Nakildir ki: Bir gün Ca’fer-i Sâdık kendi yakınları ile otururdu. “Ey yakınlarım! Gelin hepimiz söz verelim. Herhangimizin kıyamet günü yüz suyu olsa, birbirimize şefaet edip yüce tanrıdan af dileyelim” diye söyledi. Yakınları: “Ey Peygamberin evladı! Senin peygamber gibi atan var. Bizim şefaatimize ne hacetin olur ki? Herkesin şefaet edicisi senin atan olacaktır” dedi. Ca’fer-i Sâdık ”Ben bu kötü davranışlarım yüzünden utanıp kıyamet günü atam Hz. Muhammed’in, anam Hz. Fâtıma’nın yüzüne bakamam” dedi.

Nakildir: Ca’fer-i Sâdık bir zaman halvete çekilirdi. Bir gün Süfyân-ı Sevrî adlı ulu Ca’fer-i Sâdık’a gelerek “Ey Peygamberin oğlu! Halk senin mübarek sözünü duymaktan ümidi kesmiştir. Niye halvetden çıkmıyorsunuz” dedi. Ca’fer-i Sâdık “Onun için ki devran kötüleştii. Halkın kılığı başka oldu. Ahalinin arasında Sıdk u safa kalmadı” dedi. Günlerden bir gün Ca’fer-i Sâdık’ı gördüler ki bir kıymetli güzel elbise giymişti. Birisi “Ey Muhammed’in oğlu! Ne sebepten ötürü bu kadar güzel elbise giymişsiniz” diye sordu. Ca’fer-i Sâdık o kişinin elini kendi yeninin içine soktu. O kişi gördü ki bir kaba kumaş giymişti. Kişinin elini tahriş etti. Ca’fer-i Sâdık “Bu üstteki elbiseyi halk için giydim ve içteki elbiseyi Tanrı için giyiyorum” dedi.

Nakildir ki: Birkaç münkir Ca'fer-i Sâdık'a “Senin bir çok hünerlerin var, ilmin var zâhidliğin var, ve Muhammed’in oğlusun, lâkin ulu gönüllü mütekebirsın” diye söylediler. Ca'fer-i Sâdık “Ben mütekebbir değilim, <ve> ben kendi tekebürümü gönlümden çıkardığım zaman Tanrı taâlâ bana öyle büyük mertebe verdi ki, beni insanların gözüne <her zaman> (o mertebe) heybetli gösteriyor” dedi. Yine bir gün Ca'fer-i Sâdık Ebû Hanîfe'den “Âkil kimdir?” diye sordu. Ebû Hanîfe “Âkil o kişidir ki hayrı şerden ayırandır” dedi. Ca'fer-i Sâdık “Bu kadar işi hayvan dahi bilir” diye söyledi. Ebû Hanîfe “Sen söyle ki âkil kimdir?” dedi. Ca'fer-i Sâdık “Âkil odur ki iki hayırdan iyisini seçer, iki şerden fenasını tanıyıp ayırır” dedi.

Yine bir gün birisi bin altın akçasını kaybedip, gelip Ca'fer-i Sâdık'ı tanımayarak “Akçamı sen aldın” diye tuttu. Ca'fer-i Sâdık o kimseye bin altın verdi. O zaman o kişi evine vardığında kaybettiği akçasını buldu ve Ca'fer-i Sâdık'ın akçasını geri getirdi <ise> Ca'fer-i Sâdık kendi akçasını almadı. “Biz birisine verdiğimiz bir şeyi tekrar almayız” dediğinde o kişi “Bu kimdir ki kendi akçasını almıyor?” diye sordu. Ahali “Bu Ca'fer-i Sâdık'tır” diye söylediler. O kimse utanıp Ca'fer-i Sâdık'ın elini ayağını öpüp özürler diledi, lâkin Ca'fer-i Sâdık kendi akçasını o kimseden almadı.

Yine bir gün Ca'fer-i Sâdık yalnız olarak bir ovada gider idi ve “Allah Allah” der idi. Bir yanık derviş Ca'fer-i Sâdığa erişti. O da “Allah Allah” der idi. Bir zamandan sonra Ca'fer-i Sâdık “Allah! Elbisem yoktur, Allah! Cübbem yoktur” dedi. Böyle dediği zaman derhal bir bohçada bir ipek elbise gökten inip geldi. Ca'fer-i Sâdık o elbiseleri giydi. O derviş “Allah Allah demekte beraberdik, şimdi sen yeni elbiseler giydin, eski elbiselerini bana ver” dedi. Bu söz Ca'fer-i Sâdık'ın hoşuna gitti. Eski elbiselerini ona verdi.

Nakildir ki: Birisi Ca'fer-i Sâdık'ın huzuruna gelip “Yüce Tanrıyı bana göster” dedi. Bunu dediği zaman Ca'fer-i Sâdık; “Yâ kişi! Mûsâ Peygamber dîdâr görmeyi istediği zaman Yüce Tanrıdan hitap geldi: Yâ Mûsâ! ‘len terani’ yani ‘göremezsın’” dedi. Bu kişi “Biz Muhammed ümmetiyiz, bizler<e> görmek revadır” dedi. Ca'fer-i Sâdık da “Bu kişiyi bağlayıp Şât suyuna salınız” diye buyurdu. Derhal o kimseyi bağlayıp suya bıraktılar. Suyu bir batıp çıktı. Bağırarak “Yâ Muhammed’in oğlu! Benim feryadıma yetiş” diye söyledi, suya battı. Gene çıktığı zaman “Ca'fer-i Sâdık” dedi. Her ne feryad etti ise hiç kimse elini tutmadı. O kimse bunlardan ümitsiz olup, “İlâhi! bana rahmet edip feryadıma yetiş” dedi. Ca'fer-i Sâdık buyurdu, o kişiyi çıkardılar. (O kişi) bir zamandan sonra kendisine gelince, Ca'fer-i Sâdık ; “Yâ kişi! yüce Tanrıyı gördün mü?” diye sordu. O kişi; “Her ne kadar size seslenirdim,

hiç kimseyi görmez idim. Ne zaman ki sizden ümidimi kesip ümidimi yüce Tanrıya bağladım ise, gönlümün içinde bir kapı açıldı. O kapıdan baktığım zaman her ne dileğim varsa, buldum. Ca'fer-i Sâdik “Şimdi hepsini bırak, o kapıyı bırakma” dedi.

Yine Ca'fer-i Sâdik; herhangi bir kişi “Yüce Tanrı yukarıda, yahut aşağıda falan yerdedir”, ya da “Yüce Tanrı falan şeydendir <dese> kafir olur” dedi.

Yine herhangi günah önce korku ile olsa, sonra pişman olup özür dilese, o kul yüce Tanrıya yakın olur. Yine herhangi taat ki öncesinde korku olmadan, sonrasında tekebür ile gönlü emin etse, o taat kulu Tanrı dergâhından uzak eder.

Yine kul, Tanrı emrini tutucu olarak, kendini beğenip kibirli olursa, o kul asi olur. Eğer asi olup korku olsa, o kul kendini beğenip Tanrı emrini tutan kulların kafilesindedir.

Yine Ca'fer-i Sâdiktan “Sabreden derviş mi daha iyi, yoksa şükreden zengin mi?” <diye> sordular. <Yine> “Sabreden derviş daha iyidir” diye cevap verdi. “Çünkü zenginin gönlü malı ile birlikte. Dervişin malı olmayıp sabrı olduğu için gönlü yüce Tanrı iledir”.

Yine yüce Tanrıyı hatırlamak şöyle olur ki Yüce Tanrıdan başka her şeyi unutursun. <Yine> mümin nefsinden geçen kişidir. Ârif o kimsedir ki her şeyden geçip hakk rızasını dileyerek hakkı tanır. Yine herhangi bir kişi dünya için nefsini kınasa, keramet bulur. Herhangi bir kişi Tanrı için nefsini kınasa, Tanrıya erişir. Yine “Ben sır yolunu bana ‘deli’ dedikleri zaman tamamıyla ayan gördüm” dedi .Yine “Her kimin düşmanı âlim olursa o iyi bahtlılık işaretidir” dedi.

Yine “Beş türlü insanın sohbetinden uzak durunuz” dedi. Önce; yalancı kimseden, ikinci; sana fayda düşünüp zararı dokunan ve zarar olduğunu bilmeyen o ahmak kimseden, üçüncü; sana lâzım olduğu zaman yardım etmeden cimrilik eden o cimri kişiden, dördüncü; gereken zamanda senden yüz çeviren ve seni zâyi eden o yüreksiz kişiden, beşinci; her yerde bir lokma için seni zemmeden o himmetsiz fâsik kişiden. Yine yüce Tanrı dünyada cennet (ve) cehennem yaratmıştır. Dünya cenneti âfiyettir, cehennemi belâdır. Yine âfiyet; işini yüce Tanrıya bırakıp tevekkül kılmandır. Belâ; kendi işini kendinden görüp ben yaparım demendir.

Yine, eğer fena kişiden ziyan olsa idi, Âsiye Hatuna firavundan ziyan gelirdi. <Yine> eğer iyiden fenaya fayda gelse idi, Nûh Peygamber aleyhîselâmdan hatununa fayda gelirdi.

Her iş yüce Tanrının kudretindedir. *Vallâhü alem.*